

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ

ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ І СМЕРТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ КИЇВЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

С. ДЕРКАЧ

Київський міжнародний університет

Анотація

У статті розглянуто проблему стану здоров'я, тривалості життя і смертності населення Київщини. Досліджено основні чинники та їх динаміку. Висвітлено загальні показники за віком та за статтю; середню очікувану тривалість життя чоловіків і жінок за даними Головного управління статистики у Київській області.

Ключові слова: захворюваність, смертність, тривалість життя, Київщина.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема состояния здоровья, продолжительности жизни и смертности населения Киевской области. Исследованы основные факторы и их динамика. Освещены общие показатели по возрасту и по полу; средняя ожидаемая продолжительность жизни мужчин и женщин по данным Главного управления статистики в Киевской области.

Ключевые слова: заболеваемость, смертность, продолжительность жизни, Киевская область.

Summary

The article is devoted to the problem of health, life expectancy and mortality of the population of Kyiv region. Reasons which cause the high mortality rate are analyzed. The author shows the death rates of the Kyiv region population by age and sex. Careful attention is paid to the data of the average life expectancy of men and women which is provided by the Main Statistical Office in Kyiv region.

Key words: morbidity, mortality, life expectancy, Kyiv region.

Зниження смертності та збільшення середньої тривалості життя людини залишається головною соціально-демографічною проблемою для багатьох країн. В Україні в умовах демографічної кризи зниження рівня народжуваності та підвищення рівня смертності призвело до природного зменшення чисельності населення, а соціально-економічні зміни спричинили погіршення умов життя. Скорочення тривалості життя і зростання смертності в Україні відбувається ще й внаслідок значного підвищення захворюваності, зумовленого тими ж факторами.

Смертність і тривалість життя населення України привертали увагу багатьох науковців. Серед сучасних дослідників В. Крисаченко¹, Е. Лібанова², М. Махній³, І. Прибиткова⁴, В. Стешенко⁵ та ін. Окреме дослідження «Смертність населення України у трудовозрастному віці», здійснене під науковим керівництвом Е.М. Лібанової, присвячено дослідженню смертності населення України у трудовозрастному віці в соціально-економічному контексті⁶. Проте динаміка смертності на Київщині залишається мало вивченою, тому ця тема потребує ґрунтовного дослідження.

Починаючи з 60-х років в Україні відбулися складні демографічні зміни. Поступово зменшувалася народжуваність, сповільнювалися темпи природного приросту населення, зросла частка людей літнього віку і загальна смертність. Зростання смертності населення призводило до скорочення середньої тривалості життя, особливо чоловіків працездатного віку, які вмирають не тільки частіше, але й у більш ранньому віці.

Таблиця 1

Порівняльні дані щодо померлих осіб за віком та за статтю у Київській області⁷

Вік померлих осіб	1960 рік		1970 рік	
	чоловіки	жінки	чоловіки	чоловіки
0–4 роки	7,9%	5,3%	4,7%	2,7%
5–9 років	1,4%	0,6%	1,2%	0,9%
10–14 років	0,9%	0,6%	0,7%	0,7%
15–19 років	1,7%	0,7%	0,5%	0,7%
20–24 роки	3,1%	1,4%	1,0%	1,0%
25–29 років	1,7%	0,9%	0,8%	1,3%
30–34 роки	3,9%	1,8%	2,0%	3,0%
35–39 років	3,5%	2,3%	1,8%	2,1%
40–44 роки	3,2%	2,1%	3,1%	3,6%
45–49 років	4,6%	4,4%	3,7%	3,9%
50–54 роки	6,4%	4,3%	4,0%	3,2%
55–59 років	7,6%	6,6%	6,6%	6,2%
60–64 роки	8,5%	8,1%	9,2%	8,2%
65–69 років	10,4%	9,0%	9,5%	9,1%
70–79 років	20,8%	28,4%	24,2%	22,4%
80–89 років	12,6%	19,2%	21,4%	25,6%
90–99 років	1,7%	4,3%	5,5%	5,3%
100 років і старші	0,1%	–	–	–
Вік не вказано	–	–	0,1%	0,1%

За даними Головного управління статистики у Київській області, у 1960 році у віці від 0 до 4 років померло 7,9% хлопчиків, тоді як дівчаток 5,3% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 1,4% – хлопчиків і 0,5% – дівчаток. У віковій групі 10–14 років померло 0,9% чоловіки і 0,6% жінки. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 1,7% – чоловіків і 0,7% – жінок.

Серед населення віком 20–24 роки померло по області 3,1% чоловіків, тоді як жінок удвічі менше – 1,4% осіб. Значно менше померло осіб у віці 25–29 років, з них 1,7% – чоловіки і 0,9% – жінки. Порівняно з попередньою групою, більше ніж удвічі померло чоловіків віком 30–34 роки – 3,9% осіб, а серед жінок – 1,8% осіб. У віковій групі від 35 до 39 років померло більше чоловіків – 3,5% осіб, ніж жінок – 2,3% осіб. Подібна ситуація спостерігається по області серед осіб віком 40–44 роки. Серед чоловічого населення померло 3,2% осіб, тоді як серед жіночого – 2,1% осіб.

Що стосується осіб 45–49 років, то майже однаково помирають цього віку що чоловіки – 4,6% осіб, що жінки – 4,4% осіб. З віком рівень смертності серед чоловіків збільшується. Так, у віці 50–54 років значно більше помирають чоловіки – 6,4% осіб, тоді як жінки помітно менше – 4,3% осіб. У віці 55–59 років серед осіб пенсійного віку більше помирають чоловіки – 7,6% осіб, а жінки дещо менше – 6,6% осіб. У віковій групі 60–64 роки за статтю помирають порівняно однаково, як чоловіки – 8,5% осіб, так і жінки – 8,1% осіб. Серед осіб віку 65–69 років більше помирають жінки – 10,4% осіб, а чоловіки – 8,9% осіб.

Необхідно відзначити, що найбільше помирає людей у віці 70–79 років. Зокрема, серед чоловічого населення померло 20,9% осіб, тоді як серед жінок – 28,3% осіб. Крім того, по області значний відсоток осіб доживає до 80-річного віку. У 1960 році серед усього

населення померли 12,6% – чоловіки і 19,1% осіб – жінки. За даними таблиці, у 90–99 років померли 1,7% осіб – чоловіки і 4,3% осіб – жінки. У віці до 100 років і старші померли 0,1% осіб – чоловіків і 0,4% осіб – жінок.

За даними Головного управління статистики у Київській області, у 1970 році у віці від 0 до 4 років померло 4,7% хлопчиків, тоді як дівчаток менше – 2,7% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 1,2% – хлопчиків і 0,9% – дівчаток. У віковій групі від 10 до 14 років померло 0,7% хлопців і дівчат. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 0,5% – чоловіків і 0,7% – жінок.

По Київській області серед населення віком 20–24 роки померло 1,0% чоловіків і жінок. За матеріалами статистики, смертність у віці 25–29 років збереглася приблизно на одному рівні. Так, у 25–29 років серед чоловіків померло 0,8% осіб, а серед жінок дещо більше – 1,3% осіб. Порівняно з попередньою групою у 30–34 роки, кількість померлих осіб становила 2,0% – чоловіки і 3,0% – жінки.

У віковій групі 35–39 років померло майже однаково чоловіків – 1,8% осіб і жінок – 2,1% осіб. Що стосується осіб у віці 40–44 роки, то серед чоловіків померло 3,1% осіб, тоді як серед жінок – 3,6% осіб. В осіб віком 45–49 років показник смертності за статтю майже однаковий. Так, серед чоловічого населення померло 3,7% осіб і 3,9 осіб – жіночої статті.

У віці 50–54 роки по області померло 4,0% чоловіків і дещо менше жінок – 3,2% осіб. Подібна ситуація спостерігається серед осіб віком 55–59 років. З них померли 6,6% осіб – чоловіки і 6,2% осіб – жінки. Серед осіб пенсійного віку 60–64 роки більше помирають чоловіки – 9,2% осіб, тоді як жінки – 8,2% осіб.

Серед осіб старшого віку – 65–69 років – порівняно однаково помирають чоловіки – 9,5% осіб і жінки – 9,1% осіб. Щодо осіб 70–79 років, то серед чоловіків померло 24,2% осіб, а серед жіночого населення 22,4% осіб. Слід зазначити, що за даними 1970 року, найбільша кількість осіб помирають у віці 80–89 років, у тому числі 21,4% осіб – чоловіки і 25,6% осіб – жінки. Порівняно з 1960 роком, по області зріс відсоток осіб, які дожили до 90–99 річного віку. У цьому віці померло 5,5% чоловіків і 5,3% жінок. Серед померлих чоловіків і жінок щодо 0,1% осіб вік не вказано.

З розпадом Радянського Союзу, входженням України у смугу економічної кризи, політичної нестабільності й різкого зниження рівня життя смертність населення знову зросла, а середня тривалість життя в Україні різко скоротилася.

Негативні зміни соціально-економічних умов життя населення помітно вплинули на зміну структури основних причин смерті населення України. Головне управління статистики у Київській області фіксує дані про основні причини смерті. У структурі смертності населення Київської області перше місце займає смертність від хвороб системи кровообігу, на другому місці – від злоякісних новоутворень, а на третьому – від нещасних випадків, отруєнь і травм.

Висока смертність працездатного населення відіграє основну роль у формуванні низької тривалості життя в Україні. Найсуттєвішим при цьому є вплив смертності населення у віці від 20 до 40 років. На цей віковий період припадають найбільші можливості подовження середньої тривалості життя, а саме в цьому віці спостерігається найбільші статеві відмінності у відповідних показниках.

Таблиця 2

Порівняльні дані щодо померлих осіб за віком та за статтю у Київській області⁸

Вік померлих осіб	1980 рік		1990 рік	
	чоловіки	жінки	чоловіки	чоловіки
0–4 роки	2,6%	1,6%	2,3%	1,2%
5–9 років	0,4%	0,2%	0,3%	0,2%
10–14 років	0,3%	0,2%	0,3%	0,1%

Продовження табл. 2

15–19 років	0,9%	0,2%	0,6%	0,3%
20–24 роки	1,6%	0,2%	1,5%	0,3%
25–29 років	2,1%	0,5%	1,7%	0,3%
30–34 роки	2,5%	0,6%	2,2%	0,6%
35–39 років	3,3%	1,0%	3,1%	0,6%
40–44 роки	6,8%	2,0%	3,5%	1,0%
45–49 років	5,0%	1,3%	4,9%	1,5%
50–54 роки	8,5%	3,4%	9,8%	3,7%
55–59 років	8,1%	5,1%	7,7%	2,7%
60–64 роки	6,9%	5,1%	13,1%	6,5%
65–69 років	10,7%	10,8%	10,9%	9,7%
70–79 років	23,2%	33,9%	21,0%	30,6%
80–89 років	14,1%	26,7%	14,6%	33,6%
90–99 років	2,7%	7,0%	2,2%	6,6%
100 років і старші	0,3%	0,2%	0,1%	0,0%
Вік не вказано	–	–	0,2%	–

За даними Головного управління статистики у Київській області, у 1980 році у віці від 0 до 4 років померло 2,6% хлопчиків, тоді як дівчаток – 1,6% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 0,4% – хлопчиків і 0,2% – дівчаток. У віковій групі від 10 до 14 років померло 0,3% осіб – чоловіки і 0,2% осіб – жінки. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 0,9% – чоловіків і 0,2% – жінок.

По області серед усього населення у віці 20–24 роки померли 1,6% осіб – чоловіки і 0,2% осіб – жінки. Дещо більше померло осіб віком 25–29 років, серед яких 2,1% – чоловіки і 0,5% – жінки. Майже на одному рівні спостерігається смертність у віковій групі 30–34 роки серед чоловіків – 2,5% осіб і жінок – 0,6% осіб. За даними таблиці, зріс показник смертності у віці 35–39 осіб у чоловіків – 3,3%, тоді як у жінок був на рівні 1,0%.

Зростання кількості померлих осіб спостерігається у віці 40–44 роки серед чоловіків – 6,8% осіб, а серед жінок менше – 2,0%. У віковій категорії 45–49 років кількість померлих становила 5,0% осіб – чоловіки і лише 1,3% осіб – жінки. Щодо померлих осіб віком 50–54 роки, то по області серед чоловічого населення померло 8,5% осіб, тоді як серед жінок – 3,4% осіб.

Що стосується осіб пенсійного віку, то у 55–59 років значно більше померло чоловіків – 8,1% осіб і лише 5,1% осіб – жінки. Серед осіб старшого порівняно з попередньої групою віку – 60–64 роки – чоловіків померло 6,9% осіб, тоді як жінок – 5,1% осіб. У віці 65–69 років померло однаково, як чоловіків – 10,7% осіб, так і жінок – 10,8% осіб.

Найбільше померло осіб у 70–79 років: серед чоловіків – 23,2% осіб, тоді як серед жіночого населення значно більше – 33,9% осіб. У 80–89-річному віці більше помирає жінок – 26,7% осіб, а чоловіків – 14,1% осіб. Крім того, по області у 90–99 років померли 2,7% чоловіків і 7,0% жінок, тоді як у 100 років і старші померли 0,3% осіб – чоловіки і 0,2% осіб – жінки.

Зростання смертності протягом 1990-х років відбулося майже в усіх вікових групах населення, за винятком дітей віком 1–14 років. За даними Головного управління статистики у Київській області, у 1990 році у віці від 0 до 4 років померло 2,3% хлопчиків, тоді як дівчаток – 1,2% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 0,3% – хлопчиків і 0,2% – дівчаток. У віковій групі від 10 до 14 років померло 0,3% хлопців і 0,1% дівчат. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 0,6% – чоловіків і 0,3% – жінок.

Серед населення молодого віку – 20–24 роки – померли 1,5% осіб – чоловіки і 0,3% осіб – жінки. За даними статистики, показник смертності в осіб 25–29 років зберігся на одному рівні. Так, серед чоловічого населення померли 1,7% осіб, тоді як серед жіночої статі – 0,3% осіб. Дещо підвищився показник смертності у чоловіків 30–34-річного віку. Тут померли 2,2% осіб – чоловіки і 0,6% осіб – жінки.

У віковій категорії 35–39 років кількість померлих становила 3,1% осіб – чоловіки і 0,6% осіб – жінки. Подібна ситуація спостерігається в осіб 40–44-річного віку, з них померли 3,5% осіб – чоловіки і 1,0% – жінки. За віком 45–49 років померли 4,9% чоловіків і 1,5% жінок. У віці 50–54 роки кількість померлих становить майже втричі більше у чоловіків – 9,8% осіб, ніж у жінок – 3,7% осіб.

Серед осіб пенсійного віку 55–59 років померли 7,7% осіб – чоловіки і 2,7% осіб – жінки. Зовсім інша ситуація у віковій групі 60–64 роки, в якій вдвічі більше помирають чоловіки – 13,1% осіб, ніж жінки – 6,5% осіб. Щодо осіб старшого віку – 65–69 років, то серед них 10,9% осіб померли чоловіки і 9,7% осіб – жінки.

Що стосується осіб 70–79-річного віку, то у цьому віці померла найбільша кількість осіб, у тому числі чоловіки – 21,0% осіб і жінки – 30,6% осіб. Дещо менший відсоток померлих осіб є у віці 80–89 років. Так, серед чоловіків померло 14,6% осіб, а серед жіночого населення удвічі більше – 33,6% осіб. У 90–99 років по області померло 2,2% осіб – чоловіки і значно більше жінок – 6,6% осіб. Особи віком 100 років і більше померли 0,1% – чоловіки і 0,5% – жінки. За даними статистики, серед чоловіків 0,2% осіб вік не вказано.

Зміни у тривалості життя в похилому віці відбулись протягом 1989–2000 років. Основними причинами смерті населення похилого віку є хвороби системи кровообігу, новоутворення та хвороби органів дихання. За рівнем смертності від серцево-судинних захворювань у похилому віці у 2000 році Україна посіла третє місце в Європі⁹. Погіршення умов життя населення похилого віку є причиною підвищення захворюваності та смертності від інфекційних хвороб, зокрема туберкульозу.

Аналіз основних причин смерті показує, що серед хвороб, які призводять до смерті, переважають захворювання системи кровообігу та органів дихання, на них припадає понад 70%. За останні роки частка захворювань системи кровообігу, новоутворень, хвороб органів дихання зі смертельними випадками з року в рік збільшується. Водночас зменшується частка смертей внаслідок нещасних випадків, отруєнь, травм та ін.

Підвищення смертності пов'язане також з погіршенням стану навколишнього середовища. На тлі зростання смертності населення, яке проживає в радіоактивно забруднених районах Київської області, збільшується частка випадкових смертей і смертей, спричинених згубними наслідками Чорнобильської катастрофи. Серед чоловіків найбільше поширений рак легенів. Поширеність злоякісних новоутворень серед населення України і ризик смерті від них значно вищі, ніж в економічно розвинутих країнах.

Майже всі регіони держави зазнали впливу радіоактивного забруднення, що підтверджується різким зростанням смертності після 1986 року. Найвища вона серед осіб старших вікових груп. Зросла смертність серед чоловіків віком понад 40 років, а серед жінок – понад 50 років. За даними дослідження, особливо збільшилася смертність від хвороб системи кровообігу, нещасних випадків, отруєнь і травм. Значно зросла смертність від захворювань на СНІД і туберкульоз. За рівнем смертності всього населення Україна посідає друге місце серед розвинутих країн світу, а за інтенсивністю дитячої смертності – 17-те місце¹⁰.

Таблиця 3

Порівняльні дані щодо померлих осіб за віком та за статтю у Київській області¹¹

Вік померлих осіб	2000 рік		2010 рік	
	чоловіки	жінки	чоловіки	чоловіки
0–4 роки	0,7%	0,4%	0,8%	0,5%
5–9 років	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

Продовження табл. 3

10–14 років	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%
15–19 років	0,6%	0,2%	0,3%	0,2%
20–24 роки	1,4%	0,3%	1,2%	0,3%
25–29 років	1,9%	0,4%	1,8%	0,5%
30–34 роки	2,1%	0,5%	2,8%	0,8%
35–39 років	3,6%	0,8%	3,0%	0,9%
40–44 роки	4,8%	1,2%	3,9%	1,1%
45–49 років	5,9%	1,8%	5,3%	2,0%
50–54 роки	6,7%	2,7%	6,8%	2,9%
55–59 років	7,8%	3,4%	8,3%	3,9%
60–64 роки	15,4%	7,9%	9,4%	4,4%
65–69 років	9,9%	6,6%	10,2%	6,7%
70–79 років	25,0%	33,1%	28,2%	27,8%
80–89 років	10,9%	31,3%	16,0%	39,4%
90–99 років	2,0%	8,8%	1,8%	8,2%
100 років і старші	–	0,2%	–	0,2%
Вік не вказано	1,0%	0,2%	–	–

За даними Головного управління статистики у Київській області, у 2000 році у віці від 0 до 4 років померло 0,7% хлопчиків, тоді як дівчаток 0,4% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 0,1% хлопчиків і дівчаток. У віковій групі від 10 до 14 років померло 0,2% чоловіків і 0,1% жінок. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 0,6% – чоловіків і 0,2% – жінок.

У віковій категорії осіб молодого віку в 20–24 роки померли 1,4% чоловіків і 0,3% жінок. Майже однаковий показник смертності порівняно з попередньою групою серед осіб 25–29 років. Так, серед чоловічого населення померло 1,9% осіб, тоді як серед жінок – 0,4% осіб. У віці 30–34 роки по області померли 2,1% осіб – чоловіки і 0,5% осіб – жінки.

Щодо осіб 35–39 років, то показник смертності високий саме у чоловіків – 3,6% осіб, а у жінок нижчий – 0,8% осіб. У віці 40–44 роки серед чоловіків померло 4,8% осіб, тоді як серед жінок – 1,2% осіб. Рівень смертності у віці 45–49 зростає серед чоловіків до 5,9% осіб, а у жінок цього віку становить 1,8%. Особи передпенсійного віку в 50–54 роки помирають більше серед чоловіків – 6,7% осіб, тоді як серед жінок – 2,7%.

В осіб пенсійного віку в 55–59 років показник смертності серед населення досить високий, особливо у чоловіків – 7,8% осіб, а у жінок – 3,4%. Що стосується осіб старшого віку – 60–64 роки, то рівень смертності у чоловіків – 15,4% і майже вдвічі перевищує рівень смертності жінок – 7,9% осіб. У віці 65–69 років померло 9,9% осіб – чоловіки і 6,6% осіб – жінки. Як уже зазначалося вище, найбільше осіб помирає віком 70–79 років, у тому числі 25,0% чоловіків і 33,1% жінок.

По області у 80–89-річному віці більше помирає жінок – 31,3% осіб, ніж чоловіків – 10,9% осіб. У віці 90–99 років померло 2,0% чоловіків і 8,8% жінок. Серед усього населення, яке прожило 100 років і більше, померли тільки жінки – 0,2% осіб. За даними статистики, вік не вказано серед чоловіків – 1,0% осіб, тоді як серед жінок – 0,2%.

Іншою суттєвою особливістю сучасного стану смертності в Київській області є значна різниця між смертністю чоловіків і жінок. При цьому значно змінилися рівні смертності в окремих вікових групах. За даними Головного управління статистики у Київській області,

у 2010 році у віці від 0 до 4 років померло 0,8% хлопчиків, тоді як дівчаток 0,5% осіб. У віці від 5 до 9 років серед дітей померло 0,1% хлопчиків і дівчаток. Однаковий показник смертності спостерігається в осіб від 10 до 14 років, тут померло 0,1% чоловіків і жінок. Щодо вікової категорії 15–19 років, то серед молоді померло 0,3% – чоловіків і 0,2% – жінок.

У віковій групі 20–24 роки померли 1,2% осіб – чоловіки і 0,3% осіб – жінки. Подібна ситуація спостерігається і в осіб віком 25–29 років. Так, серед чоловічого населення померло 1,8% осіб, тоді як серед жіночого населення – 0,5% осіб. За віком 30–34 роки по області померли 2,8% осіб – чоловіки і 0,8% осіб – жінки. У віці 35–39 років втричі більше померло чоловіків – 3,0% осіб, ніж жінок – 0,9% осіб.

У віковій категорії 40–44 роки померли 3,9% чоловіків і 1,1% жінок. Щодо вікової групи 45–49 років, то чоловіки помирають – 5,3% осіб, а жінки – 2,0% осіб. У осіб передпенсійного віку – 50–54 роки – високий показник смертності, зокрема у чоловіків – 6,8% осіб, а у жінок – 2,9%. З віком відсоток смертності серед чоловіків збільшується. У віці 55–59 років померли 8,3% осіб – чоловіки і 3,9% осіб – жінки.

Що стосується осіб віком 60–64 роки, то у цьому віці померли 9,4% осіб – чоловіки і вдвічі менше – 4,4% осіб – жінки. Серед осіб старшого віку – 65–69 років – померло більше чоловіків – 10,2% осіб, ніж жінок – 6,7% осіб. Найбільше померло осіб у віці 70–79 років, з них 28,2% осіб – чоловіки і 27,8% осіб – жінки. У віці 80–89 років померли 16,0% чоловіків і більше ніж удвічі – 39,4% осіб – жінок. У 90–99-річному віці по області померло 1,8% чоловіків і значно більше жінок – 8,2% осіб, тоді як у 100 років і більше померли лише жінки – 0,2% осіб.

У старших вікових групах частка жінок переважає. Це відбувається через вищу смертність чоловіків з біологічних причин, а саме: зниження інстинкту самозбереження, більшу вразливість до захворювань та соціальних причин – переважання важких та небезпечних умов діяльності, поширеність шкідливих звичок тощо.

Жінки мають значно нижчу смертність, ніж чоловіки, зокрема у дітородному віці, що зумовлює значну різницю у тривалості життя. Основні причини смерті – це хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин та імунітету, хвороби системи кровообігу, хвороби кістково-м'язової системи та сполучних тканин.

Усі ці тенденції супроводжувалися посиленням вимирання жіночої частини населення відносно чоловічої від новоутворень, захворювання ендокринної системи, спадкових уражень. Серед нових зареєстрованих причин смерті у жінок були ускладнення вагітності, пологів і післяпологового періоду. Все це відображає погіршення репродуктивного здоров'я не лише жінок, а й усього населення України.

Таблиця 4

Порівняльні дані щодо кількості чоловіків і жінок Київської області за даними 1959, 1970, 1979, 1989, 2001, 2013 рр.¹²

Рік	Все населення тис. (млн.)	У тому числі		частка, %	
		чоловіки	жінки	чоловіки	жінки
1959	1707955	733153	974802	43	57
1970	1826335	808294	1018041	44	56
1979	1925174	861556	1063618	45	55
1989	1934369	883461	1050908	46	54
2001	1821061	841463	979598	46	54
2013	1719699	795631	924068	46	54

Аналіз статистичних матеріалів свідчить про те, що на Київщині спостерігається постійне переважає жінок у загальній чисельності населення, що відповідає загальній ситуації

по Україні. При цьому абсолютна чисельна перевага жінок дещо зростає, хоч відносні показники свідчать про незначне вирівнювання співвідношень між кількістю чоловіків і жінок. Перевага чисельності жінок над чоловіками пояснюється насамперед, з одного боку, нижчою смертністю серед жінок, а з іншого – війною, міграціями за межі держави, які найбільше впливають саме на чисельність чоловіків.

Проаналізуємо статевий розподіл населення Київщини за хронологією. За даними Всесоюзного перепису 1959 року, 43% становили чоловіки (733 тис. 153 осіб) і 57% – жінки (974 тис. 802 осіб). Різниця між кількістю чоловіків і жінок складала 14%, що було пов'язано переважно з наслідками Другої світової війни, яка призвела до значних втрат насамперед чоловічого населення не лише на Київщині, а й у всій Україні.

За матеріалами Всесоюзного перепису 1970 р., у статевій структурі 44% (808 тис. 294 осіб) становили чоловіки і 56% (1 млн. 18 тис. 41 осіб) – жінки. За період між переписами 1959 р. і 1970 р. статева структура чоловіків і жінок не змінилася, хоча кількість чоловіків на 1% збільшилась, а жінок – зменшилась. За даними Всесоюзного перепису 1979 року, у статевій структурі 45% (861 тис. 556 осіб) чоловіків і 55% (1 млн. 63 тис. 618 осіб) жінок. Тобто різниця між кількістю чоловіків і жінок скоротилася до 10%. За даними Всесоюзного перепису 1989 року, ця різниця зменшилася до 8%.

За період між переписами 1989 р. і 2001 р. співвідношення чоловіків та жінок практично не змінилося. Так само й за новітніми даними Головного управління статистики у Київській області, у 2013 р. із загальної кількості населення, яка становить 1 млн. 719 тис. 699 осіб, кількість чоловіків складає 795 тис. 631 особу (46%), жінок – 924 тис. 68 осіб (54%). Отже, різниця між кількістю чоловіків і жінок з 1989 по 2013 рр. залишається незмінною й складає 8%. Слід зазначити, що така сама ситуація спостерігається в цілому по Україні, починаючи з 1979 і до 2009 рр.¹³

Значно вищою в Україні порівняно з більшістю європейських країн є смертність і чоловіків, і жінок. Проте більшість втрат вона зазнає через передчасну смертність чоловіків. Підвищена смертність хлопчиків до 1 року зумовлює загальну різницю у середній тривалості життя при народженні.

Основною демографічною проблемою сучасної України є суттєве відставання від розвинених європейських країн за показником очікуваної тривалості життя. Різниця у тривалості життя чоловіків і жінок в Україні перевищує 11 років, тоді як в економічно розвинених країн цей показник становить 5–6 років.

Таблиця 5

Порівняльні дані щодо середньої очікуваної тривалості життя при народженні чоловіків і жінок Київської області¹⁴

Роки	Обидві статі	чоловіки	жінки
1995–1996	66,9	61,4	72,7
1996–1997	67,4	61,9	73,0
1997–1998	68,1	62,7	73,5
1998–1999	68,3	63,0	73,7
1999–2000	67,9	62,4	73,6
2000–2001	68,3	62,8	74,1
2001–2002	68,3	62,7	74,1
2002–2003	68,2	62,6	74,1
2003–2004	68,2	62,6	74,1
2004–2005	68,0	62,2	74,0
2005–2006	66,7	60,6	73,5
2006–2007	66,8	60,7	73,5

Продовження табл. 5

2007–2008	67,0	60,9	73,6
2008–2009	68,2	62,3	74,4
2009–2010	69,5	64,1	74,9
2011	70,1	64,8	75,4
2012	70,3	65,0	75,6
2013	70,4	65,2	75,4

Важливим розрахунковим показником здоров'я всього населення й молоді, зокрема, є тривалість життя населення, яка очікується при народженні людини. В Україні середня очікувана тривалість життя дітей, народжених протягом 1992–2002 рр., становить для хлопчиків 59 років, а для дівчаток – 71 рік¹⁵.

Статистичні дані свідчать, що у 1995–1996 рр. у Київській області середня очікувана тривалість життя при народженні для чоловіків становила 61,4 року, а для жінок 72,7 року. Тобто різниця середньої очікуваної тривалості життя при народженні між чоловіками та жінками у Київській області складала 11,3 року. Проте в Україні за 1990–1996 роки середня тривалість життя зменшилась у чоловіків на 4,1 року, а в жінок на 2,1 року¹⁶. У Київській області за 1998–1999 рр. середня очікувана тривалість життя при народженні дещо зросла, як для чоловіків – до 63,0 року, так і для жінок – до 73,7 року. Жінки мають значно нижчу смертність, ніж чоловіки, зокрема у працездатному віці, що зумовлює значну різницю у тривалості життя.

Варто зазначити, що у 2005–2006 рр. середня очікувана тривалість життя при народженні для чоловіків помітно зменшилася – до 60,6 року, тоді як у жінок за останні роки цей показник був на рівні 73,5–74,1 року. Хоча з 2009–2010 рр. середня очікувана тривалість життя при народженні для чоловіків значно збільшилась і становила 64,1 року, тоді як у жінок – 74,9 року. Тому різниця у тривалості життя між чоловіками і жінками у 2009–2010 роках складала 10,8 року. У 2013 р. відбулися певні позитивні зміни: середня очікувана тривалість життя при народженні у Київській області зросла до 65,2 року для чоловіків та 75,4 року для жінок.

Отже, найгострішою демографічною проблемою України, зокрема Київщини, залишається зростання смертності населення працездатного віку. Рівень смертності населення безпосередньо впливає на середню тривалість життя. Основними причинами втрати здоров'я, зростання смертності та зниження очікуваної тривалості життя є низький рівень життя і несприятливі умови життя та праці частини населення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- ¹ Крисаченко В.С. Динаміка населення: демографічні, етнічні та глобальні виміри. – К., 2005. – 368 с.
- ² Либанова Э.М. Продолжительность жизни населения: (Опыт комплексного регионального исследования). – К., 1991. – 200 с.
- ³ Махній М.М., Русанов Ю.А. Етносфера: Нариси з української етнодемографії та етнопсихології: Навч. посібник / За ред. М.А. Скока. – Чернівці, 1999. – 192 с.
- ⁴ Прибиткова І.М. Час жити і помирати // Філософська і соціологічна думка. – К., 1989. – № 12.
- ⁵ Демографічна криза в Україні: Проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії / За ред. В. Стешенко. – К., 2001. – 560 с.
- ⁶ Смертність населення України у трудоактивному віці / Відп. ред. Е.М. Либанова. – К., 2007. – 211 с.

- ⁷ Таблиця складена автором за даними Головного управління статистики у Київській області.
- ⁸ Таблиця складена автором за даними Головного управління статистики у Київській області.
- ⁹ Населення України – 2002: Щорічна аналітична доповідь. – К., 2003. – С. 157.
- ¹⁰ Пирожков С.І., Лакіза-Савчук Н.М., Запатріна І.В. Україна в демографічному вимірі: минуле, сучасне, майбутнє. – К., 1999. – Вип. 35. – С. 19.
- ¹¹ Таблиця складена автором за даними Головного управління статистики у Київській області.
- ¹² Таблиця складена автором за даними Головного управління статистики у Київській області.
- ¹³ Заставний Ф.Д. Україна. Природа, населення, економіка. – Львів, 2011. – С. 158.
- ¹⁴ Таблиця складена автором за даними Головного управління статистики у Київській області.
- ¹⁵ Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. – К., 2002. – С. 16.
- ¹⁶ Мірко Н., Старостенко Г., Тарангул Л. Демографічні процеси в регіонах України // Розбудова держави. – № 5/6. – К., 1998. – С. 47.